

تجهیز میهن پرستان آذربایجانی مخالف حزب دموکرات

علمای آذربایجان و تمامیت ارضی ایران

میهن پرستان غیور

رحیم نیکبخت
دانش آموخته و پژوهشگر تاریخ آذربایجان

در پی رسمیت یافتن مذهب تشیع در ایران، در مسجد جامع تبریز در سال ۹۰۷ هجری قمری توسط شاه اسماعیل صفوی و تشکیل دولت ملی در ایران، علما و فقها نقش و جایگاه مهمی در حفظ و حراست از هویت ایرانی ایفا کردند. همچنان که آغاز رسمیت تشیع از تبریز و آذربایجان بود، علما و فقهای این خطه قهرمان پرور و دیندار، به‌طور ویژه در این عرصه فعال بودند. همجواری با عثمانی که داعیه خلافت و تسلط بر جهان اسلام را داشت و برای از میان بردن ایران با‌راه‌با آذربایجان لشکر کشیده بود، بر اهمیت نقش علمی آذربایجان می افزود، زیرا علما حافظ و نگهبان هویت ملی(تشیع و ایرانیت) بودند و علما و فقهای برجسته خاندان‌هایی کهسسال از علما، نسل اندر نسل این وظیفه را بر دوش داشتند. در تحولات بعد از شهرویر ۱۳۲۰ و اشغال آذربایجان توسط قوای ارتش سرخ شوروی و غائله آذربایجان، علما نقش سرنوشت‌سازی در جلوگیری از تجزیه ایران ایفا کردند.

■ **نقابل علمای شیعه و مرام کمونیستی**
با بروز انقلاب بلشویکی در روسیه تزاری و انتشار آوازه مرام اشتراکی، موجب شد علمای منطقه قفقاز و همچنین علمای آذربایجان وادار به عکس‌العمل شوند. بلشویک‌ها به حرکت خود به سمت جنوب و غرب آذربایجان یا فرمان جهاد میرزا علی اکبر مجتهد اردبیلی در مغنا متوقف شدند. با صدور فرمان جهاد وی عشایر غیور شاهسون مانع از عبور بلشویک‌ها به سرحدات ایران شدند. نقش مجتهد اردبیلی در ناکام گذاشتن بلشویک‌ها به حدی بود که با انتشار خبر درگذشت وی، دولت سوسیالیستی

و شوروی دایبر کرده، نمایش فیلم‌های تبلیغی، برپایی کنسرت‌های موسیقی، برپایی نمایشگاه‌های فرهنگی، راه‌اندازی روزنامه به زبان آذری و توزیع اجباری در ادارات و چاپ و توزیع کتاب از جمله فعالیت‌های فرهنگی صورت گرفته بود. تبلیغاتی گسترده با تمسک به رفتار مأموران ژاندارمری با روستاییان در حمایت از خوانین به راه افتاد که هدف این تبلیغات، جذب روستاییان تحت فشار خوانین بود. انقلاب بلشویکی هم در روسیه این گونه آغاز شده و تسری پیدا کرده بود. (جمیل حسینی) سیاست‌های غریکرایانه دوره رضا شاه که در سراسر ایران موجب نارضایتی مردم شده بود، محور دیگر توجه و پوشش خبری دستگاه تبلیغاتی ارتش سرخ بود تا بدین طریق با ناکامی حزب توده ایران در تأمین منافع اتحاد جماهیر شوروی، تشکیل فرقه دموکرات برای اقدام عملی و فشار بر دولت ایران برای اخذ امتیاز نفت شمال ایران سرعت گرفت و به دستور سفارت شوروی حزب توده آذربایجان به تابعیت فرقه تظهور دموکرات درآمد. از شهریور ۱۳۲۴ فعل و انفعالات ارتش سرخ و عوامل وابسته آن گسترش یافت. ضمن اینکه با مداخلات سیاسی و اعمال نفوذ موجب تزلزل سیاسی حاکمیت مأموران دولتی شده بود. در همین حال به هدایت مأموران امنیتی شوروی تلگراف‌هایی توسط مهاجران به مسکو و درخواست الحاق آذربایجان به اتحاد جماهیر شوروی ارسال می شد. با تشدید این وضعیت آیت‌الله سید محمد باقر قاضی طباطبایی (پدر شهید آیت‌الله سید محمد علی قاضی طباطبایی) که از شخصیت‌های صاحب نفوذ با خاندانی کهشن در تبریز بود به نمایندگی از علما و مردم آذربایجان تلگرافی به مجلس شورای ملی در محکوم کردن

یکی از شاگردان خود را مأمور نفوذ در تشکیلات فرقه نمود تا از این طریق وی از تصمیمات فرقه مطلع شده، اقدامات پیشگیرانه را انجام دهد. مهم‌ترین اقدام آیت‌الله شهیدی که پایه‌های قدرت و مشروعیت فرقه را متزلزل ساخت، برپایی مجالس متعدد سوگواری به مناسبت ارتحال استاد خود سید ابوالحسن اصفهانی در تبریز و شهرهای مختلف آذربایجان بود. مجالس بزرگداشتی که به مدیریت وی برپا شد در حقیقت مبارزه منفی با مشروعیت فرقه دموکرات بود، به اتکای قدرت و حمایت نظامی ارتش سرخ مخالفان خود را قتل عام کرده و بر آذربایجان تسلط یافته بود. تداوم مجالس متعدد ترحیم تا چهل‌م آن مرجع فقید در آذربایجان ادامه یافت.

در سایر شهرستان‌های آذربایجان، مردم و علما، مبارزات گسترده و همه جانبه‌ای با فرقه دموکرات داشته‌اند. در میانه نهضت میهن دوستان با همراهی علما به راه افتاده بود. در سراب حجت الاسلام صدری مهربانی مخالف سر سخت فرقه دموکرات بود. در اردبیل و مغنا آیت‌الله صدوقی و آیت‌الله نجفی و سید بلخاص از مخالفان فرقه محسوب می شدند. در ارسباران نهضت میهن پرستان ارسباران به همراهی یکی از روحانیون منطقه به راه افتاده بود که رؤسای این نهضت بعد از نبردی شدید دستگیر و اعدام شدند. در مراغه میرزا حبیب مجتهد، فتوایی علیه فرقه دموکرات صادر کرده بود. در بناب آیت‌الله میرزا باقری بنایی از مخالفان فرقه بود. در مرند تعدادی از رجال شهر از جمله حجت‌الاسلام رفیع‌بان تلگرافی در مخالفت با تجزیه آذربایجان به مسکو ارسال کرده بودند، همه امضانگندان و حتی تلگرافچی که متصدی ارسال تلگراف بود به دستور استالین به قتل رسیدند حتی خانواده یکی از ایشان هم قتل عام شد. برای ایجاد رعب و وحشت کسانی که برای دفن مقتولین فرقه اقدام کرده بودند هم به قتل رسیدند!

■ **فرجام سخن**
در ظهور فرقه دموکرات عوامل مختلفی نقش آفرین بوده‌اند. نقش عامل خارجی در سوءاستفاده از شرایط نامناسب اجتماعی برای تأمین منافع خود بسیار مهم است. سیاست‌های غریکرایانه آذربایجان برای تأمین منافع خود بسیار نفع‌اندک بود که جواب گرفته بود رفتار چند ژاندارم باعث نمی‌شود ایرانیت خود را کنار بگذاریم. با حمایت کامل ارتش سرخ و تجهیز فرقه دموکرات به سلاح‌های پیشرفته از اواخر آبان ماه، حرکت‌های مسلحانه و کشتار مخالفان فرقه در روستاها و شهرهای مختلف آذربایجان به راه افتاد و با تسلیم شدن پادگان تبریز توسط درخشانی، فرقه دموکرات در ۲۱ آذر ماه ۱۳۲۴ بر آذربایجان سلطه نظامی یافت. ارتش سرخ جلوی قوای اعزامی به آذربایجان را گرفت و عملاً کماندانی‌های این کشور مأمور جلوگیری از اقدام ژاندارمری و ارتش ایران علیه فرقه بودند. مرجع وقت آذربایجان آیت‌الله العظمی شهیدی ایفا کرد. وقتی استالین پشت فرقه را در پی تفاهم احمد قوام به طمع ازایشان مرجعیت مردم آذربایجان را برعهده داشت.

وی برای آگاهی از فعالیت‌های فرقه،

اولین ها

فرهاد عبداللهی
پژوهشگر تاریخ

«استولان سیاسی شوروی رسماً به جعفر پیشه‌وری دستور داده بودند که نیروهای مسلح آذربایجان نباید در برابر قوای دولت مرکزی مقاومت کنند.»(۹) بازنگردانی ماهرانه احمد قوام و اولتیماتوم ترومن به استالین برای خروج ارتش سرخ از ایران تیر خلاص را در مغز فرقه‌ای‌ها خالی کرد. به این ترتیب و با خروج قوای بیگانه که یکی از شروط برگزاری انتخابات مجلس بود، رقابت‌های انتخاباتی برای کسب کرسی‌های مجلس مشروطه آغاز شد. این انتخابات که توسط حزب توده تحریم شده بود منجر به تشکیل مجلس پانزدهم شد؛ مجلسی که قاطعانه، موافقتنامه قوام-سادچیکف را رد کرد تا دولت شوروی و حامیان داخلی‌اش از این سیاست نیز طر‌فی ن‌بندند.

۱- کولایی، الهه، استالینسم و حزب توده ایران، ص۱۳۹
۲- طبری، احسان، گزاهه، ص۶۸
۳- کشاورز، فریدون، روزنامه ایران، ۵، شماره ۴۵۹، ۱۸ آذر ۱۳۳۴، ص۲
۴- روزنامه رسمی، دوره اول، شماره ۲۵۳، ۹۰۰۹۰۵
۵- روزنامه رسمی، دوره اول، شماره ۲۱۵، ۷۰۷۰۲۰
۶- کولایی، استالینسم، ص۱۳۶
۷- عمیدی نوری، ابوالحسن، یادداشت‌های سفر مسکو، روزنامه دانش، شماره ۷۱۳، ۷۱۷۳، ص۳
۸- کولایی، استالینسم، ص۱۲۹
۹- همان، ص۱۴۱

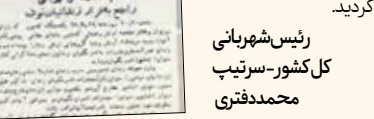
فرار بزرگ از زندان قصر

تیمور بختیار به هنگام ملاقات سرهنگ علی‌اکبر بهمنش از نظامیان توده‌ای در بهداری زندان قصر

زندان شماره ۲ سیاسی رفته و ۱۰ نفر از زندانیان سیاسی را ستوان یکم [رفعت] محمدزاده افسر نگهبان زندان مذکور، طبق دستور ستوان یک قبادی به خارج آورده و به کامیون سوار و از زندان خارج می‌شوند. ستوان یک قبادی و ستوان یک محمدزاده افسران نگهبان نیز به همراهی آنها حر کت و به معاونین خود دستور می‌دهند تا مراجعت آنها مراقب باشند.معاونین این دو افسر نگهبان چون چند ساعتی گذشته و خبری از آنها دریافت نمی‌نمایند مراتب را به مقامات بالاتر گزارش و بلافاصله موضوع تحت تعقیب و فرار مسلم می‌شود که روی خیانت این دو افسر و تبانی این عمل انجام و ۱۰ نفر از زندانیان سیاسی را از زندان خارج ساخته‌اند. بلافاصله در تهران و در خارج اقدامات لازم برای دستگیری زندانیان و مرتکبین این عمل خیانت کارانه شروع گردید.

رئیس شهربانی
کل کشور-سرتیپ
محمددفتری

مقدسه مشایعت کرده و پس از اجرای مراسم لازمه به ابن بابویه انتقال داده‌ش. حاج امین الضرب شصت و دوسال از عمرش می‌گذشت (متولد ۲۶ اسفند ۱۲۵۰ در تهران) چند سال بود که به مرض قند مبتلا و مدتی در اروپا اقامت نموده و معالجه می‌کرد....حالت مزاجی او مدتی در اروپا اقامت در این‌اخر خیلی خوب شده و حتی از طرف اطبا به صرف بعضی از اغذیه مجاز شده‌بود. بنابر این دیدب ناگهان مبتلا به مرض قلبی شد. مرحوم امین الضرب خدمات بسیاری به مملکت انجام داده و همیشه مصدر کارهای مهم ملی بوده است، مشارالیه در دوره اول مجلس سمت نیابت ریاست را دارا بود و در ادوار هفتم و هشتم نیز نمایندگی دارا لشوری را داشت و در دوره نهم نیز به نمایندگی انتخاب شده‌بودند. به علاوه از بدو تشکیل اتاق تجارت سمت ریاست این اتاق را مرتباً به عهده داشتند.

روزنامه‌اطلاعات-شنبه۲۶ آذرماه۱۳۱۱

سالگرد ورود اولین خودرو به ایران

صدای بوق در خیابان‌های طهران

می‌شد. کوکبه شاهی وارد خیابان باغ وحش که امروز به خیابان اکباتان معروف است، شد و هنوز به خم (بیج) خیابان که به طرف خانه‌های ظل السلطان می‌رفت، نرسیده بود که یک بمب به طرف اتومبیل پرتاب شد و قسمتی از اتومبیل را خرد کرد و چند

مظفرالدین‌شاه در مندلی عقب و موسیو وارنه پشت فرمان اولین اتومبیل که وارد ایران شد نشسته است

نفر که اطراف آن بودند، کشته شدند و شوفر هم قدری مجروح شد....(۱) احمدشاه قاجار پس از مظفرالدین شاه دومین پادشاه ایران بود که یک دستگاه خودرو برای خود خرید. به غیر از دربار قاجار، حسن وثوق الدوله، نخست‌وزیر احمدشاه و سیاحان اروپایی نیز اولین اتومبیل‌ها را وارد ایران کردند. با ظهور سلسله پهلوی و تمرکز حکومت بر تجددطلبی و گسترش مظاهر غربی در ایران، اتومبیل به شکل یک کالای لوکس و تجملی در بین درباریان، رجال، افراد متمول، مالکان و تجار بزرگ رواج یافت و در تقابل بین سنت و مدرنیته، سورچیان و گاریچیان جای خود را به رانندگان خودروها دادند. اجباری شدن داشتن تصدیق (گواهینامه) در سال ۱۳۰۵ و تدوین اولین آیین‌نامه راهنمایی و رانندگی در سال ۱۳۰۷ نتیجه از دیاد تردد اتومبیل در خیابان‌های طهران و سایر بلاد بود.

منبع:۱-ملک‌زاده‌مهدی-تاریخ انقلاب مشروطیت